

В.В. Крапівіна, А.В. Буйських

ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЛЯНКИ Р-25 В ОЛЬВІЇ 2008 Р.

This publication is devoted to the main results of excavations on sector R-25 in Olbia in 2008, which continued the works of 2007. The area of newly added parts covered 190 m². The Main Street of Olbia to the west from the main part of the sector was investigated, and opening of the layer to the east from the southern part of the defensive wall of the 2nd–3rd c. AD was begun. Excavations were also ongoing at the southern part of the sector on the area of more than 700 m². Building ruins of the end of the 3rd through the 4th c. AD, the 1st and the 2nd c. AD, and the last quarter of the 6th through the 5th c. BC were investigated.

2008 р. тривали дослідження у південно-східній частині Верхнього міста Ольвії (ділянка Р-25), що проводяться без перерви з 1982 р. Ця частина Ольвії піддається руйнації ерозією та зсувами, тому роботи тут мають охоронний характер. Зараз площа ділянки складає понад 3500 м², вона простягається вздовж берегової лінії лиману та розташовується в кількох великих квадратах: З-VII, И-V, И-VI, И-VII, К-V, К-VI і К-VII. Результатом проведених досліджень стало не тільки з'ясування давньої топографії цієї частини Ольвії, але й окремих етапів її історії, особливо початкового та фінального. Життя в цій частині міста продовжувалося з другої чверті VI ст. до н. е. по IV ст. н. е., тобто тут представлено практично весь археологічний зріз історії античної Ольвії.

Основним завданням робіт польового сезону 2008 року було продовження розкриття будівельних залишків VI ст. до н. е. — IV ст. н. е. у південній частині ділянки, що були частково розкриті у 2007 р., з метою їх якнайповнішого дослідження та консервації. У цій частині ділянки характерним є поєднання матеріалів VI—V ст. до н. е. та I—IV ст. н. е. Ймовірно, при будівництві I—IV ст. було проведено нівелювання цієї території і частину попередніх будівельних залишків розібрано, збереглись лише найраніші шари — VI—V ст. до н. е. Слід зазначити, що рівень давнього гумусу (полівки) зберігся тут краще, ніж на інших частинах ділянки.

Дослідження 2007—2008 рр. були проведені на площі понад 700 м² (рис.). Крім того, зроблено прирізку до південно-східного борта розкопу на схід від розкритої тут раніше південної частини оборонної стіни II—III ст. на ділянці близько 90 м² та проведено дослідження на Головній вулиці Ольвії на захід від основного розкопу в квадратах И-V і К-V на площі 100,3 м²: 21,0 (з півночі на південь) × 2,0—6,0 м (із заходу на схід).

Результатом проведених робіт, як і раніше, стало розкриття будівельних залишків трьох культурно-історичних етапів: догетського (друга чверть VI — середина I ст. до н. е.), післягетського (кінець I ст. до н. е. — третя чверть III ст. н. е.) та пізньоантичного (кінець III—IV ст.). До останнього, пізньоантичного, етапу належать частина бруківки Головної вулиці та, ймовірно, площа з водотоками у південно-західній частині ділянки. Влаштуванню площі передували залишки споруд та ям переважно господарського призначення, які також датуються в межах кінця III—IV ст. Вкажемо, що частина ям, що були датовані за знахідками амфор типу D (за класифікацією Д.Б. Шелова) та амфор з високопіднятими ручками (тип Карітан II), віднесені до пізньоантичного часу доволі умовно, більшою мірою за стратиграфічними даними. Загалом ці типи амфор датуються досить широко: амфори типу D — III—початком IV ст., а амфори типу Карітан II — другою половиною II—IV ст. В Ольвії вони зазвичай трапляються в комплексах другої половини III — початку IV ст.

Післягетський етап представлено будівельними залишками I—III ст. Зазначимо, що в цій частині розкопу кращою збереженістю вирізняється культурний шар саме I — першої половини II ст., що не є характерним для ділянки

Рис. Ольвія. Загальний вигляд розкопок ділянки Р-25, 2008 р.

Р-25, де переважають залишки більш потужного шару другої половини II—III ст. Комплекси I — першої половини II ст. загалом нечисленні в Ольвії і тому мають особливе значення. Відкрито два приміщення та подвір'я будинку цього часу. Приміщення були підвальними і мали господарське призначення; стіни, частково розібрані у новий час, збереглися в окремих місцях на висоту до 2,27 м. Підвалини перекривали господарську яму першої половини I ст. та кілька майже повністю зруйнованих землянок архаїчного часу. На схід та північ від будинку відкрито також близько десятка господарських ям I — початку II ст., насичених фрагментами, цілим та археологічно цілим посудом: амфорами, червонолаковою, сіроглиняною, червоноглиняною гончарною та ліпною керамікою, світильниками, скляними, залізними та бронзовими виробами. Серед знахідок особливо відзначимо поливану кераміку другої половини I ст. до н. е. — першої половини I ст. н. е., вперше знайдений в Ольвії великий залізний ключ, а також кам'яну ливарну форму для виготовлення прикрас у «звіриному» стилі пізньоархаїчного — ранньокласичного часу.

Догетський етап представлено будівельними рештками пізньоархаїчного та ранньокласичного часу. Розкрито залишки вимостки кінця VI—V ст. до н. е. завбільшки 7,90 (із заходу на схід) × 2,25—3,00 м (з півночі на південь) та кілька будівельних комплексів пізньоархаїчного часу. Усі вони розташовані по краю верхньої тераси. Це дев'ять об'єктів різного призначення, що всі, за винятком двох, є землянками, загли-

бленими в материк від рівня давнього гумусу на 2,0—2,2 м. Три з них були підпрямокутними в плані з заокругленими кутами, чітко орієнтованими по лінії північ—південь, з розмірами по довгих сторонах 2,8—3,2—3,3 м. Будь-яких залишків внутрішніх конструкцій не простежено, окрім невеликих ям для підпірних стовпів, скоріш за все, до приміщень потрапляли за допомогою дерев'яних сходів. Дві з цих споруд були перерізані підвалами I — першої половини II ст. (див. вище), завдяки чому збереглися на глибину 15—25 см від рівня материка. Матеріали їхнього заповнення були вибрані під час влаштування котловану підвалів, а самі материкові заглиблення затрамбовані культурним шаром, ранні матеріали в якому виявилися перемішаними з керамічними фрагментами I ст.

Інші дві землянки вздовж східного схилу розкопу мали круглий план і діаметр 2,9—3,5 м. У південній збереглася сирцева стінка з орфотатно поставленими цеглинами, що слугували своєрідною підпорою материковій стінці, яка, не виключено, вже протягом функціонування споруди нахилилася або сповзала на схід. Ця землянка з ретельно вирівняною долівкою, вірогідно, була житлом. Друга, розташована далі на південь, мала значну кількість виступів-сходинок вздовж стінок, а також численні заглиблення різного розміру та глибини, розміщені безсистемно на долівці. Посеред землянки виявлено залишки великого вогнища, яке розкладалося на долівці без будь-яких спеціальних конструкцій. Усе це дозволяє припустити не житловий, а, скоріш, виробничий ха-

рактар об'єкта. Це припущення підсилюється тим, що за 5—8 см на схід від котловану землянки було розташоване значне за розмірами та глибиною (2,2 м) заглиблення. Воно, виходячи із численних матеріалів, було засипане разом із землянкою на початку V ст. до н. е. Загалом усі землянки, ймовірно, були засипані практично синхронно, і це сталося в межах першої чверті V ст. до н. е.

Найпізнішим об'єктом пізньоархаїчного часу є велике заглиблення (3,8—4,0 м від рівня давнього гумусу по східній стінці) 4,7 м в перетині, частина якого, ймовірно, слугувала ботросом. Це припущення підтверджує знахідка уламків мальованої архітектурної терако-

ти та десятка графіті, серед яких чотири присвячені Афродіті. Ботрос святилища Афродіті V ст. до н. е. до кінця першої чверті V ст. до н. е. був повністю засипаний. Функціонував він недовго, і спорудити його могли тільки після того, як засипали землянки, оскільки ботрос був викопаний за 10 см на схід від однієї з них. Зазначимо, що ботрос святилища Афродіті V ст. до н. е. на ділянці P-25 раніше був розкритий.

Слід особливо зазначити рідкісну для Ольвії знахідку, що походить з культурного шару, — прямокутну нашивну бляшку із зображенням грифона сидячи, з металу жовтого кольору, грецької роботи IV ст. до н. е.

